

De nederlandse samenleving – hoe krijgen we de boel weer op de rit?

Als burger maak ik me ongerust over hoe we als democratie functioneren. Ik maak me ongerust over de regering (het managementteam van onze samenleving), die regelmatig keuzes maakt die niet goed uitpakken voor de samenleving. Ik maak me ook ongerust over de polarisatie in het publieke debat: het elkaar neersabelen in sociale media (politici en burgers, burgers onderling), het ontbreken van de rust en wil om het echte gesprek met elkaar te voeren. Met dit artikel wil ik een bijdrage leveren aan het nadenken over hoe we onszelf als Nederlandse democratie weer op de rit kunnen krijgen, hoe we weer vanuit gezamenlijkheid goed zorg kunnen dragen voor een gezonde doorontwikkeling van onze samenleving. Voortbouwend op mijn ervaring als organisatie-adviseur en gevoed door het onderzoek van David van Reybrouck, werk ik in dit artikel toe naar een concreet voorstel voor hoe we hiermee aan de slag kunnen gaan.

I _ Een onrustige samenleving

Net als vele anderen maak ik me de afgelopen jaren toenemend ongerust over hoe belangrijke vraagstukken niet goed bij de kop gepakt worden door de regering - het managementteam (MT) van onze samenleving. Ook maak ik me ongerust over de vergroving en vervlakking van het publieke debat.

VERONTRUSTE BURGERS

Ik merk dat ik als stemgerechtigde de laatste tijd steeds meer de neiging krijg om een sterk signaal af te geven. Zo stemde ik laatst GroenLinks. Niet omdat ik het met al hun standpunten eens ben, maar wel omdat ik persé wil dat de vervuiler betaalt: dat bedrijven een CO2 belasting betalen. In die zin ben ik niet anders dan menig ander stemmer, die ook een signaal wil afgeven, wil aangeven 'tot hier en niet verder', of het nu gaat om een streng immigratiebeleid, het behoud van Nederlands eigenheid in de EU, of tegen extra lastenverhoging voor de lagere inkomens.

We doen dit - is mijn vermoeden - vanuit de hoop dat er nu wel naar ons geluisterd wordt. Hoe minder goed de regering mij als burger lijkt te snappen, lijkt te luisteren, hoe harder we als burger denken te moeten gaan schreeuwen ...misschien wordt er dan wel een keer geluisterd. Ziedaar, de situatie waar we ons nu in bevinden.

**“Alles wat je voor mij doet zonder mij,
doe je tegen mij”** (Afrikaans spreekwoord)

ONRUSTIGE POLITICI

Tegelijkertijd is het leven er voor een politicus ook niet eenvoudiger op geworden. Het regeringsdebat wordt steeds meer beïnvloed door het publieke debat. Hieruit spreekt een grote betrokkenheid van ons als burgers. Door de online informatie-uitwisseling en goede journalistiek worden we goed geïnformeerd, ontwikkelen een mening en willen graag bijdragen. Dat is de goede kant van het verhaal. Tegelijkertijd wordt het publieke debat momenteel ook regelmatig gegijzeld door nepnieuws en gebrek aan nuance. Het podium voor complottheorieën groeit, commerciële media leven van soundbites en het inspelen op

het onderbuikgevoel. Ook is er een groeiend platform voor mensen om politici op een onaangename, vaak 'platte' manier het vuur na aan de schenen leggen. Dit verarmt het publieke debat en maakt van politici (en andersdenkenden) aangeschoten wild.

Ook maakt dit het voor mij als burger lastig om het kaf van het koren te scheiden: doet politiek Den Haag het nu echt goed of maken ze er toch een potje van en zijn ze druk bezig datgene toe te dekken wat het daglicht niet verdragen kan?

Het dagelijks afgerekend kunnen worden op wat je zegt of doet als politicus (en als burger), maakt als vanzelf dat je bedachtzamer en strategischer wordt in je manier van doen. Sommige politici werpen zich nu op als 'stem van het volk' (wat lastig is, omdat het volk eindeloos divers is), anderen komen extra gelikt over door eindeloze mediatraining, en weer anderen slikken hun woorden in vanuit de zorg neergesabeld te worden in het publieke debat. Ook dit versterkt het wij-zij gevoel (tussen politici en burgers, en ook tussen burgers onderling). Dit alles helpt niet in het creëren van een samenlevingsklimaat waar we allemaal naar snakken: 'er samen van zijn, er gezamenlijk de schouders onder zetten'.

“Hoe zorgen we dat het vertrouwen weer toeneemt tussen burgers en politici?”

HOE ZORGEN WE DAT ONZE SAMENLEVING WEER IN RUSTIGER EN PRODUCTIEVER VAARWATER KOMT?

De vraag aan onszelf als samenleving is: hoe zorgen we dat we weer in rustiger vaarwater komen met elkaar - de politiek en de burger? Hoe zorgen we dat het gevoel van 'er samen voor gaan' weer groeit, en het wij-zij gevoel afneemt? Het vertrouwen toeneemt dat we met elkaar (politici en burgers) kunnen bouwen aan een mooi en duurzaam Nederland?

II – Voortbouwen op mijn ervaring als organisatie-adviseur

Als organisatieadviseur richt ik me al ruim twintig jaar op het begeleiden van organisaties in het maken van de overstap naar 'zelfsturende teams'. Zelfsturende teams zijn een middel om tot een nieuwe, gezondere machtsbalans te komen in een organisatie. In plaats van dat de sturingsmacht geconcentreerd is in de top van de organisatie, wordt deze sturingsmacht nu gedeeld. De top-down sturing wordt aangevuld met bottom-up sturing en collegiale sturing.

In mijn werk blijkt dit keer op keer te leiden tot betere besluitvorming, gelukkiger medewerkers, en een gezondere doorontwikkeling van de organisatie. In onderstaand stuk trek ik parallellen tussen de schadelijke effecten van een te sterke top-down sturing in een organisatie en in onze samenleving. Ook sta ik stil bij hoe het organiseren van bottom-up en horizontale sturing deze schadelijke effecten ondervangen en het juist mogelijk maken om krachten te bundelen ten gunste van een gezond functioneren van een organisatie.

1. DE SCHADELIJKE EFFECTEN VAN EENZIJDIGE TOP-DOWN STURING

Eenzijdige top-down sturing leidt regelmatig tot slechte besluitvorming, vriendjespolitiek en een onveilig, improductief werkklimaat. Hierdoor blijf je als organisatie in middelmatig functioneren hangen. Veel beter dan een zes wordt het niet. Eenzijdige top-down sturing maakt de organisatie dus onnodig kwetsbaar: je moet net het geluk hebben dat er aan de top alleen maar deskundige bestuurders zitten, zonder grote ego's, die goed in staat zijn het algemene belang te dienen. Heel vaak heeft een organisatie dit geluk niet (we zijn ook maar mensen), en ontbreken de corrigerende mechanismen van bottom-up en horizontale sturing. Hieronder illustreer ik dat aan de hand van een aantal voorbeelden.

“Ongeveer de helft wat de top bedenkt, klopt wel – de andere helft is niet goed doordacht”

VOORBEELDEN VAN DE IMPACT VAN EENZIJDIGE TOP-DOWN STURING IN ORGANISATIES

Ongeveer de helft van wat de top bedenkt, klopt wel zo'n beetje; de andere helft is niet goed doordacht en brengt de organisatie schade toe

De Belastingdienst komt in 2017 in het nieuws vanwege het debacle over de grote uitstroom van goed-gekwalificeerde medewerkers. De genereuze vertrekregeling kost de Belastingdienst handenvol geld, en juist de medewerkers die de Belastingdienst graag had behouden, blijken er gretig gebruik van te maken. Hoe heeft het zo mis kunnen gaan? Een directeur heeft deze vertrekregeling erdoor kunnen drukken, ondanks het dringend advies om het niet te doen. Zijn hiërarchische positie maakte het mogelijk om het advies terzijde te schuiven.

Als je als top in je eigen bubbel leeft, losgezongen van de werkelijkheid van de werkvloer, ondermijnt je het functioneren van de organisatie

Het UWV is in 2018 in het nieuws, nadat journalistiek onderzoek aantoont dat een groep Polen - die kort in Nederland gewerkt hebben - jarenlang kunnen genieten van een Nederlandse werkloosheidsuitkering. Een misstand natuurlijk. De UWV staat bekend als een sterk hiërarchische organisatie, waarin de top middels productiecijfers op bureaucratische wijze sturing geeft aan de werkvloer. Het contact met de werkvloer is ver te zoeken: een werkvloer waar professionals met hart voor de zaak hun werk willen kunnen doen, die vanwege onderbezetting een hoge werkdruk kennen en continu onmogelijke keuzes moeten maken: ga ik voor de productiecijfers? ga ik voor een goed gesprek met de cliënt? en wat laat ik los, omdat ik er gewoon niet aan toekom? De top-down sturing is niet ingericht op directe gespreksvoering tussen bestuur en werkvloer, waardoor structurele knelpunten niet structureel opgelost worden.

Als vriendjespolitiek belangrijker wordt dan het aanspreken op slecht functioneren, creëer je een onveilig en improductief werkklimaat

Een laatste voorbeeld: in de top van het OM (openbaar ministerie) rommelt het: twee topfunctionarissen zijn een relatie begonnen, wat door henzelf hardnekkig ontkend wordt. Signalen vanuit de werkvloer worden genegeerd, de top van de organisatie houdt de twee de hand boven het hoofd. De hoogste baas kijkt weg. Dit zorgt voor een ziekmakend werkklimaat: de transparantie is weg, het wandelgangencircuit explodeert, en velen voelen zich onveilig en er alleen voor staan. Dit tast niet alleen de kwaliteit van het werk aan, maar ook de reputatie van het OM als overheidsinstelling. Ook hier zie je dat de machtsconcentratie aan de top van de organisatie schade toebrengt: aan medewerkers, aan kwaliteit van werk, aan de reputatie van de overheid.

“Net als in organisaties leidt een eenzijdige top-down sturing van de samenleving tot schadelijke resultaten”

ONZE HUIDIGE DEMOCRATIE KENT OOK DE SYMPTOMEN VAN EENZIJDIGE TOP-DOWN STURING
De inrichting van onze samenleving: een top-down inrichting

In de wijze waarop we momenteel onze democratie vormgeven, is het enige wat we goed geregeld hebben de top-down sturing. Ons stemrecht maakt het mogelijk om invloed uit te oefenen op wie er zitting neemt in de regering, het MT van onze samenleving. Daarmee stellen we onszelf als samenleving onbedoeld bloot aan de gevaren van machtsconcentratie. Bottom-up of horizontale sturing hebben we momenteel niet of nauwelijks geregeld.

Kenmerken van een hiërarchisch aangestuurd samenwerkingsverband

Het is dan ook niet verrassend dat onze samenleving kenmerken vertoont van een hiërarchische aangestuurde organisatie. Na de verkiezingen wil je als burger ervan op aan kunnen dat de regering (of een ander gekozen overheidsorgaan) het nu verder allemaal goed gaat regelen. Dat is de belofte van top-down sturing. Maar toch twijfelen we als burger geregeld. Dat komt omdat besluitvorming vaak niet transparant is, er regelmatig sprake is van vriendjespolitiek, en je in je dagelijkse leven regelmatig ervaart dat bepaalde besluiten niet goed uitpakken.

Net als in organisaties zie je dat eenzijdige top-down sturing leidt tot onwenselijke resultaten:

- het blijven hangen in middelmatig functioneren (het ontbreken van een heldere koers, van doortastendheid en daadkracht, van weloverwogen, transparante besluitvorming);
- toename van gevoelens van wantrouwen, van het wij-zij gevoel over en weer (politici en burgers);
- een toenemend gevoel van machteloosheid (er wordt niet naar ons als burgers geluisterd, als politici lukt het ons niet meer de burger te bereiken, het gevoel er alleen voor te staan (als burger, als politicus)).

Deze huidige situatie doet geen recht aan wat we met elkaar willen - als burgers en politici: we willen met elkaar zorgdragen dat de Nederlandse samenleving floreert. Een samenleving die een goede basis biedt voor elke burger om goed te kunnen functioneren. Een samenleving die in staat is om weloverwogen keuzes te maken rondom uitdagende vraagstukken, en die zorg heeft voor de lange termijn. Zodat we straks een zo gezond mogelijke samenleving kunnen doorgeven aan de generaties na ons.

2. MACHTSDELING ALS VOORWAARDE OM TOT EEN DOORBRAAK TE KOMEN

Het herstellen van een gezonde machtsbalans, waarin top-down sturing wordt aangevuld met bottom-up en horizontale sturing, biedt een belangrijk aanknopingspunt in het doorbreken van het onrustige en weinig productieve tij waarin we ons momenteel bevinden. Zowel mijn ervaring als organisatieadviseur als het onderzoek en werk van David van Reybrouck onderschrijven dit.

MACHTSDELING IN ORGANISATIES: UITGANGSPUNTEN

Medewerkers in positie brengen om mede sturing te geven aan een gezonde ontwikkeling van de organisatie, doe je op tweeërlei wijze:

- **medewerkers uitnodigen om deskundigheid en beïnvloedingskracht te bundelen in resultaat-verantwoordelijke teams**

Horizontale sturing ontstaat doordat je als teamcollega's nauw bij elkaar betrokken bent: je bent immers gezamenlijk verantwoordelijk voor je presteren als team. Dit betekent dat je elkaar regelmatig treft en spreekt, elkaar tot hulp bent en steunt in het realiseren van de eigen doelstellingen, en op basis van consensus tot besluitvorming komt. Bottom-up sturing ontstaat doordat je als team gesprekspartner bent van je leidinggevende (of iemand anders in de lijn). Daar waar het voorheen nog makkelijk was om een idee van een medewerker terzijde te leggen omdat het je als leidinggevende niet aansprak, is dat nu een stuk lastiger: doordat het team in gezamenlijkheid en goed voorbereid met een voorstel komt, kan het niet anders dan dat je daar als leidinggevende heel serieus naar kijkt.

- **medewerkers middels vertegenwoordiging deel laten uitmaken van een organisatie-breed overleg**

Horizontale sturing ontstaat doordat verschillende werkelijkheden (de werkelijkheid van de top, de werkelijkheid vanuit een bepaalde functie, de werkelijkheid op de werkvloer) 'met elkaar in gesprek raken en elkaar beïnvloeden; een vertegenwoordiging vanuit de top, de werkvloer en belangrijke functies ontmoet elkaar elke 6-8 weken, bespreekt organisatie-brede vraagstukken en komt tot besluitvorming. Iedereen wordt expliciet uitgenodigd vraagstukken in te brengen. Leden hebben 1-2 jaar zitting in dit overleg, waarna gerouleerd wordt. Zo is iedereen regelmatig betrokken, zonder dat het voor een persoon teveel wordt of een individu teveel zijn/haar persoonlijk stempel drukt.

“Het uitnodigen van mensen om hun ervaringen en wijsheid te delen en bundelen werpt in de praktijk zichtbaar vruchten af”

MACHTSDELING IN ORGANISATIES: DE OPBRENGST

Het uitnodigen van medewerkers en teams om op bovenstaande wijze hun ervaring en wijsheid te delen en te bundelen, werpt in de praktijk zichtbaar vruchten af. Het leidt tot betere besluitvorming, een breder draagvlak voor genomen besluiten en een herstel in vertrouwen. Nieuwe gewoontepatronen slijpen in:

- **het doorbreken van de wij-zij cultuur**

het team- en organisatiebrede overleg leiden ertoe dat je de complexiteit van elkaars werkelijkheid leert kennen, je blikveld zich verbreedt en je verantwoordelijkheidsbesef als vanzelf groeit

- **weloverwogen besluitvorming**

het team- en organisatiebrede overleg leiden ertoe dat een onderwerp van vele kanten belicht wordt, de beeldvorming completer en genuanceerder wordt, en het besluitvormingsproces weloverwogen en van goede kwaliteit is.

- **er gezamenlijk van zijn, er gezamenlijk voor staan**

het gezamenlijk overleggen en besluiten maakt dat eenieder zich betrokken en mede-eigenaar voelt van de koers die gekozen wordt; dit versterkt het gevoel van er samen van zijn. Het maakt dat mensen na het overleg bereid zijn om de gekozen koers uit te dragen, toe te lichten en waar nodig te verdedigen in het gesprek met collega's;

- **het verankeren van aanspreekbaarheid**

omdat het gezamenlijk gesprek geen vrijblijvend gesprek is en er duidelijkheid is over de onderlinge rolverdeling (is er sprake van besluitvorming op basis van consensus, meeste stemmen gelden of betreft het een klankbord/adviesgesprek), is het gespreksproces transparant en is duidelijk wie aanspreekbaar is op welke afspraken. Elk overleg vertaalt zich in een actiepuntenlijst en voortgangsbewaking. Zo veranker je aanspreekbaarheid en bouw je betrouwbaarheid en (herstel van) vertrouwen.

III – Van Reybroucks voorstel voor machtsdeling in de samenleving*

In zijn boek 'Tegen Verkiezingen' (2017) constateert David van Reybrouck dat de naoorlogse ontwikkelingen de burger wel nieuwe mondigheid gegeven heeft (denk aan het meepraten middels sociale media, het referendum), maar dat deze ontoereikend is. Democratische vernieuwing is zijns inziens noodzakelijk. Hij pleit voor 'bi-representatieve democratie': een vorm van democratie waarin je naast indirecte democratie (middels verkiezingen) ook investeert in directe democratie: actieve burgerparticipatie. Een vorm van democratie waar in de Griekse oudheid en Renaissance al ervaring mee is opgedaan.

“Een klassiek, patriarchaal model van belangenbehartiging werkt niet langer in een tijd dat de burger mondig is dan ooit tevoren. De representatieve democratie is in essentie een verticaal model, maar de eenentwintigste eeuw wordt steeds horizontaler”

(van Reybrouck, 2017)

1. DEMOCRATIE ALS MAATSCHAPPELIJKE BESTUURSVORM: EEN OVERZICHT

In dit hoofdstuk geef ik een definitie van democratie, krijg je in vogelvlucht een overzicht van hoe de democratie in de afgelopen 2500 jaar van vorm is veranderd, en staan we stil bij hoe neoliberalisme en sociale media het huidige gezicht van de democratie bepalen.

Democratie: een definitie

Wikipedia geeft ons de volgende definitie:

Democratie (wat uit het Grieks voortkomt en letterlijk “volksheerschappij” betekent) is een bestuursvorm waarin de wil van het volk de bron is van legitieme machtsuitoefening. Men onderscheidt directe democratie, waarin burgers persoonlijk stemmen over wetten, besluiten en benoemingen, en indirecte, waarin het volk zich laat vertegenwoordigen door een gekozen orgaan, zoals een raad of parlement.

In een democratie is de voltallige bevolking soeverein en is alle autoriteit gebaseerd op de (minstens theoretische) instemming van het volk. Deze bestuursvorm is gebaseerd op het menselijke gelijkheidsideaal. Als iedereen vrij en gelijk in rechten en plichten geboren is, dan heeft ook niemand méér recht dan een ander om bepaalde wetten vast te stellen of beslissingen te nemen. Het toepassen van die theorie in de politieke praktijk is vaak niet eenvoudig en kent vele aspecten.

David van Reybrouck (2017) voegt daaraan toe:

Grondbeginsel van een democratische staatsinrichting is vrijheid (...). Een van de kenmerken van vrijheid is dat men om de beurt wordt geregeerd en zelf regeert. Vrijheid is niet: steeds zelf de macht hebben. Vrijheid is evenmin: je niets hoeven aan te trekken van de macht. Vrijheid is het evenwicht tussen autonomie en loyaliteit, tussen regeren en geregeerd worden.

DEMOCRATIE DOOR DE EEUWEN HEEN - IN VOGELVLUCHT

In de Griekse oudheid en de Renaissance is er al sprake van bi-representatieve democratie

In het klassieke Athene van de vijfde en vierde eeuw voor Christus werden de daarvoor in aanmerking komende burgers (vermogende mannen boven de 30) actief betrokken bij de besturing van de stad. In de praktijk betekende dit dat 50-70% van hen tenminste een keer als raadslid een actieve rol had gespeeld in de politiek - in het wetgevende, uitvoerende of rechterlijke zenuwcentrum van de macht.

* Bron: Tegen Verkiezingen, David van Reybrouck, 2017

Deze vorm van directe democratie raakte in het Romeinse tijdperk in onbruik, tot de opkomst van de Noord-Italiaanse steden in de middeleeuwen. In Venetië en Florence raakte de directe democratie weer in zwang, en kreeg in de 16 en 17e eeuw navolging in andere Italiaanse en Spaanse steden. Ook daar gold dat vermogende mannen een actieve, politieke rol speelden en dus dat het onderscheid tussen politici en burgers, tussen bestuurders en bestuurden, tussen machthebbers en onderdanen voor die groep nauwelijks bestond.

Naast deze vorm van directe democratie was er in de Griekse oudheid en Renaissance ook sprake van indirecte democratie: het aanstellen van politici op specifieke posten, waarin kennis en ervaring een grote rol speelden (denk bijvoorbeeld aan aanstellingen in het leger of op financiële posten). Zo kun je stellen dat in deze periodes al sprake was van en geëxperimenteerd werd met bi-representatieve democratie. Wat opvalt aan het klassieke Athene en de stadsstaten in de Renaissance is dat in de tijd van directe democratie ook de samenleving floreerde; deze bevond zich op het toppunt van welvaart, voorspoed en cultuur. Ook kenden zij vaak eeuwen van politieke stabiliteit, ondanks grote interne verschillen tussen rivaliserende groepen.

“Al bijna drieduizend jaar experimenteren we als mensen met democratie, en slechts de laatste tweehonderd jaar doen we dat uitsluitend met verkiezingen” (van Reybrouck, 2017)

Democratie sinds de Franse en Amerikaanse revolutie

Na de Franse en Amerikaanse revolutie (18^e eeuw) ontstaat er een nieuwe invulling van de democratie. Alhoewel in beide revoluties het doel was om de erfelijke elite van hun macht te ontdoen, is deze erfelijke elite ‘slechts’ vervangen door een andere elite: de gekozen elite. Verkiezingen worden nu het middel om een regering te kiezen bestaande uit competente bestuurders. Voortaan zal er dan ook een onderscheid gemaakt worden tussen ‘de competente bestuurders’ (de gekozen politici) en ‘incompetente bestuurden’ (de gewone burger). Ziedaar de basis van ons huidige politieke bestel.

Ook al is er in de 19e en 20e eeuw nog hard gestreden voor gelijk stemrecht, in essentie is er niks veranderd aan ons politieke bestel sinds de Franse Revolutie: de directe democratie is bijna geheel verdwenen en als samenleving worden we worden we door gekozen ‘competente bestuurders’ top-down aangestuurd.

De jury

Een restant van de directe democratie kun je heden ten dage nog te vinden in de VS, waar middels loting een burgerjury in het leven wordt geroepen voor bepaalde rechtszaken.

DEMOCRATIE ANNO NU: HET NEOLIBERALISME EN SOCIALE MEDIA ALS ONRUSTSTOKERS **De vrije markt verstoot het georganiseerde middenveld**

In de naoorlogse jaren beheersten een aantal grote politieke partijen het politieke spel. De publieke ruimte was grotendeels in handen van dat georganiseerde middenveld (vakbonden, corporaties, ziekenfondsen, etc). Het resultaat was een uiterst stabiel politiek stelsel met grote partijtrouw en voorspelbaar kiesgedrag. Aan dat evenwicht kwam een einde door het neoliberale denken, dat vanaf de jaren tachtig en negentig de publieke ruimte ingrijpend hervormde. Niet langer het middenveld, maar de vrije markt moest daarvan de belangrijkste architect worden. De burger werd consument, de politiek sprak voortaan liever rechtstreeks tot de burger, zonder de omweg van de sociale partners.

Sociale media voeden de kakofonie

Kijk-, lees- en luistercijfers winnen buitensporig aan belang: ze worden de dagelijkse aandelenkoersen van de publieke opinie. Het publieke verkiezingsdebat is een zorgvuldig gecontroleerd spektakel geworden, gemanaged door professionele experts in overredingstechnieken, waarin slechts over een beperkt aantal onderwerpen gesproken mag worden. Verkiezingen worden een fel gemediatiseerde strijd om de gunst

van de kiezer.

Kon de burger anno 2000 het politieke schouwspel al van minuut tot minuut volgen op radio, tv of internet, vandaag kan hij ook nog eens van seconde tot seconde erop reageren en anderen mobiliseren. De cultuur van de onmiddellijke verslaggeving krijgt er nog eens instantfeedback bij. Nog meer kakofonie dus. Het werk van de publieke figuur, en bij uitstek de gekozen politicus, wordt er niet makkelijker op: niet alleen ziet hij onmiddellijk of zijn voorstellen bij de burger in de smaak vallen, hij ziet ook hoeveel mensen er door die burger kunnen worden opgezweept.

Alhoewel dit de individuele burger tot een actief speler heeft gemaakt in het politieke schouwspel, hebben deze ontwikkelingen ook tot grote onrust geleid - zowel bij de burger als bij politici. Hoe zorgen we dat de rust en de redelijkheid weer terugkeren in het politieke proces?

“Het bi-representatieve model (...) kan in mijn ogen helpen om de kloof te verkleinen tussen burgers en bestuurders. Het is een voorstel om rust en rede terug te brengen in ons zotgedraaide parlementaire bestel. Het is geen aanval op de politiek, maar juist een poging om politici opnieuw daadkrachtige besluiten te laten nemen die het vertrouwen van de burger genieten” (van Reybrouck, 2017)

2. VAN REYBROUCKS PLEIDOOI VOOR BI-REPRESENTATIEVE DEMOCRACIE

In zijn boek 'Tegen Verkiezingen' (2017) pleit David van Reybrouck voor het investeren in bi-representatieve democratie, als manier om de rust en redelijkheid weer terug te brengen in het politieke debat.

HET BI-REPRESENTATIEVE MODEL: VERKIEZINGEN COMBINEREN MET ACTIEVE BURGERS-PARTICIPATIE

De democratische vernieuwing die volgens van Reybrouck nodig is, bestaat uit het introduceren van actieve burgerparticipatie in combinatie met verkiezingen. Zo wordt 'de stem van het volk' op twee wijzen vertegenwoordigd: middels de gekozen politici en de directe betrokkenheid van burgers.

Dit betekent dat de overheid burgers actief uitnodigt als gesprekspartner bij belangrijke overheidsbeslissingen, zodat zij mee kunnen praten over de te volgen koers. Van Reybrouck noemt drie belangrijke criteria die moeten zorgdragen van een goede gesprekscontext:

- loting: het is belangrijk dat een brede vertegenwoordiging van de samenleving aan tafel zit;
- roulatie: het is belangrijk dat telkens nieuwe mensen aan tafel schuiven; dit voorkomt machtsconcentratie, en zorgt dat iedere burger zijn steentje bijdraagt/bij kan dragen;
- deliberatie: het organiseren van een gestructureerd overleg van burgers met experts, politici en elkaar; dit voorkomt dat het onderbuikgevoel regeert.

Net als bij het team- en organisatiebrede overleg in organisaties, staat collectieve beraadslaging bij actieve burgerparticipatie centraal: burgers en politici formuleren met elkaar concrete, rationele oplossingen op basis van feitelijke informatie, hun gesprekken met experts, en hun onderlinge uitwisseling. Om te vermijden dat enkele mondige deelnemers het groepsproces kapen, wordt er regelmatig in kleinere subgroepen gewerkt en zijn er professionele gespreksleiders aanwezig.

“Burgerparticipatie heeft een verrassend effect: politici verliezen hun wantrouwen jegens de burger – en andersom”

BURGERPARTICIPATIE: DE OPBRENGST

Het onderzoek van van Reybrouck laat zien dat het investeren in actieve burgerparticipatie belangrijke opbrengsten kent. Het actief betrekken van 'de gewone burger' maakt het risico van corruptie kleiner, de verkiezingskoorts zakt, de aandacht voor het gemene goed neemt toe. De gewone burgers hebben misschien niet de expertise van beroepspolitici, maar ze hebben iets anders: vrijheid. Ze hoeven immers niet gekozen of herkozen te worden.

Van wij-zij cultuur naar wederzijds vertrouwen

“Tijdens het deliberatief proces gebeurt er vaak iets merkwaardigs: politici verliezen hun wantrouwen jegens de burger, net zoals burgers hun wantrouwen jegens de politiek verliezen. Burgerparticipatie kan het wederzijds vertrouwen versterken.” (van Reybrouck, 2017)

Het wederzijds wantrouwen tussen bestuurders en bestuurden neemt af, wanneer de rollen niet meer duidelijk gescheiden zijn. Burgers die via loting toegang krijgen tot het bestuurlijke niveau ontdekken de complexiteit van politiek handelen. Maar ook politici ontdekken een aspect van de burgerbevolking dat ze doorgaans onderschatten: haar vermogen tot rationele, constructieve besluitvorming.

Weloverwogen, daadkrachtige besluitvorming

Onderzoek laat zien dat er over wetten sneller gestemd wordt wanneer burgers er vanaf het begin bij betrokken worden. Als het draagvlak groter is, neemt de daadkracht toe. Door het actief betrekken van burgers groeit de legitimiteit en stijgt de efficiëntie: bestuurden herkennen zich beter in het bestuur en bestuurders kunnen daadkrachtiger besturen. Het bi-representatieve model brengt de democratie in rustiger vaarwater.

De focus ligt op het algemeen belang en de lange-termijn

Een burgerforum creëert een overlegsituatie waarin burgers en politici in alle rust met elkaar kunnen discussiëren, zonder de druk van verkiezingsprognoses of kijkcijfers. Gekozen burgers (onze politici) en de 'gewone burger' treffen elkaar nu in de luwte, weg van de emotionele wervelstormen die regelmatig opsteken in commerciële en sociale media. De focus van het gesprek kan daardoor weer liggen op het algemeen belang en de lange termijn. Politici treffen een burgervertegenwoordiging waar letterlijk mee te praten valt - niet omdat zij beter zouden zijn dan de rest, maar omdat de omstandigheden het beste uit hen naar boven haalt.

HET BI-REPRESENTATIEVE MODEL: WAT HET VRAAGT

Net als machtsdeling in organisaties vraagt machtsdeling in een democratie het doorbreken van het ouder-kind patroon - en het faciliteren en investeren in volwassen partnerschap.

De veranderende rol van de politiek: de ouderrol loslaten + burgerparticipatie faciliteren

Hoe moet de overheid omgaan met al die mondige burgers die vandaag aan de zijlijn staan te schreeuwen? Ten eerste met vreugde in plaats van argwaan. Want achter alle kwaadheid, schuilt ook iets positiefs, namelijk betrokkenheid. Ten tweede: door te leren loslaten. Door niet alles in plaats van de burger te willen doen. De burger is kind noch klant. Bij het begin van het derde millennium zijn de verhoudingen horizontaler.

Leiderschap is niet langer een kwestie van knopen doorhakken namens het volk, maar van processen in gang zetten met dat volk. De band tussen overheid en onderdanen is niet langer die tussen ouder en kroost, maar tussen volwassenen onderling. Daarom: nodig hem uit. Geef hem macht. En opdat het billijk blijft: loot hem.

De veranderende rol van de burger: de kindrol loslaten en op gezette tijden actief deelnemen in burgerfora

De introductie van directe democratie betekent voor de burger ook een verandering. Burgers zullen op gezette tijden (middels loting of op eigen initiatief) bereid moeten zijn actief te participeren in een burgerforum. Dit vraagt dat je je als burger losmaakt uit je eigen dagelijkse beslommeringen, om je te verdiepen in een actueel maatschappelijk vraagstuk, en de tijd nemen voor 'het goede gesprek' met mede-burgers, experts en politici.

“Leiderschap is niet langer een kwestie van knopen doorhakken namens het volk, maar van processen in gang zetten met dat volk”

(van Reybrouck, 2017)

IV – Actieve burgerparticipatie: initiatieven en succesfactoren*

INITIATIEVEN EN ONDERZOEK (1996 - 2016)

In de afgelopen decennia is er wereldwijd op verschillende wijze geëxperimenteerd met actieve burgerparticipatie. Ook is er wetenschappelijk onderzoek gedaan naar het effect en de opbrengst van deze initiatieven.

“Het proces van beraadslaging maakt van gewone individuen
competente burgers” (van Reybrouck, 2017)

Het eerste wetenschappelijke onderzoek (1996)

James Fishkin, professor aan de Universiteit van Texas, zette als een van de eersten een wetenschappelijk onderzoek op om het effect te meten van actieve burgerparticipatie.

Zijn insteek: in de aanloop naar presidentiële verkiezingen 600 burgers bijeenbrengen tijdens een weekend met diverse presidentskandidaten. Zijn doel: achterhalen wat zo'n overleg met mensen deed. Insteek: de mensen werden geloot en zouden een vergoeding krijgen om maximale diversiteit te garanderen. Op voorhand krijgen ze infomappen met feitelijke informatie en de kans om met elkaar en met experts te spreken. De PBS (een publieke omroep in de VS) besteedde meer dan vier uur zendtijd aan de verslaggeving van het initiatief, zodat het brede publiek de beraadslagingen tussen gelote burgers en diverse presidentskandidaten kon volgen.

Waarnemers waren onder de indruk van 'de grote toewijding, het wederzijdse respect en het gevoel voor humor bij de meeste deelnemers, waardoor een groepsfeer ontstond die afwijkende meningen tolereerde.' De conclusies van de objectieve peilingen waren ook opzienbarend: het verschil tussen 'voor' en 'na' bleek echt heel frappant. Het proces van beraadslaging had de burgers beduidend competentier gemaakt, ze waren verfijnder geworden in hun politieke oordelen, leerden hun meningen bij te stellen en kregen meer oog voor de complexiteit van de politieke besluitvorming. Het was de eerste keer dat werd aangetoond dat gewone individuen competente burgers konden worden, mits ze daartoe de instrumenten kregen. Fishkin geloofde dat hier kansen lagen om de democratie te versterken, weg van 'de door peilingen gestuurde massademocratie, *soundbites* en slogans' naar een 'waarachtige publieke stem'.

Fishkin heeft sindsdien tientallen vormen van actieve burgerparticipatie over de gehele wereld georganiseerd, dikwijls met indrukwekkende resultaten. In Texas ging het over het betalen voor wind- en zonne-energie, in Japan over pensioenen, in Bulgarije over de discriminatie van Roma, in Brazilië over de loopbaan van ambtenaren, in China over het stedelijk beleid, etc. Telkens leidde het overleg tot nieuwe wetgeving. Directe democratie bleek ook te werken in diep verdeelde samenlevingen als die van Noord-Ierland. Fishkin liet er katholieke en protestantse ouders beraadslagen over de hervorming van het onderwijs en zag dat mensen die vaker over dan met elkaar spraken toch in staat waren heel praktische voorstellen uit te werken.

Actieve burgerparticipatie: de stad als proeftuin

Ook elders is men op zoek gegaan naar nieuwe modellen van burgerinspraak. In Duitsland, in Denemarken, in Frankrijk, in Engeland, in Vlaanderen. Vooral de stedelijke omgeving bleek een vruchtbare proeftuin. Zo liet New York inwoners twee dagen lang meebeslissen over de herbestemming van Ground Zero. In Manchester ging het over misdaadbestrijding. In tal van Zuid-Amerikaanse steden doet men aan participatieve budgetbesprekingen: burgers worden rechtstreeks betrokken bij het begrotingsbeleid van hun stad. In Rotterdam-Zuid en in Genk beraadslaagde in 2013 een omvangrijke steekproef van inwoners over de grote sociaaleconomische uitdagingen van de toekomst.

Maar participatieve democratie beperkt zich geenszins tot de nationale of lokale democratie. De Europese Unie ging op grote schaal aan de slag met deliberatieve democratie (Meeting the Minds in 2005, European Citizens' Consultations in 2007 en 2009) en riep 2013 uit tot het Jaar van de Burger.

* Bron: Tegen Verkiezingen, David van Reybrouck, 2017

Referenda en een burgerpanel: het verschil

Een referendum en burgerpanel zijn in zoverre verwant dat ze rechtstreeks naar de mening van de gewone burger vragen. Voor de rest staan ze volkomen haaks op elkaar: bij een referendum vraag je aan iedereen te stemmen over een onderwerp waar meestal slechts weinigen iets van af weten, bij een burgerpanel vraag je aan een representatieve steekproef mensen te beraadslagen over een onderwerp waarover ze alle mogelijke informatie krijgen. Bij een referendum spreekt nog heel vaak het onderbuikgevoel, bij een collectieve beraadslaging overheerst genuanceerde, weloverwogen besluitvorming.

Ierland: de eerste burgerberaadslaging die leidt tot een grondwetswijziging (2012-2015)

Als in 2015 een grondwetswijziging plaatsvindt in Ierland die het homohuwelijk mogelijk maakt, is het voor het eerst in de moderne tijd dat deze plaatsvindt door beraadslaging met gelote burgers. Het traject - van de samenstelling van het burgerforum tot en de met de daadwerkelijke grondwetswijziging - doorliep veel stadia en heeft uiteindelijk vier jaar in beslag genomen.

Ierland koos er bewust voor om politici en burgers samen te brengen tijdens het volledige traject: 66 burgers en 33 politici. Een onafhankelijk onderzoeksbureau stelde de willekeurige groep van 66 samen, rekening houdend met leeftijd, geslacht en herkomst. De diversiteit die daardoor ontstond was een goede zaak om te praten over zulke gevoelige onderwerpen als het homohuwelijk, de rechten van de vrouw of het verbod op godslastering in de huidige grondwet. Dat deden de gekozen burgers niet alleen: ook in Ierland luisterden de deelnemers naar experts en ontvingen ze input van andere burgers.

De aanbevelingen van de burgerberaadslaging (79% van de stemmen had aanbevolen om de grondwet te wijzigen om het homohuwelijk mogelijk te maken) gingen in 2013 eerst naar de beide Kamers van het Ierse parlement, langs de regering en vervolgens naar een referendum. Op 22 mei 2015 stemde de Ierse bevolking in een nationaal referendum met maar liefst 62% in met de voorgestelde grondwetswijziging.

Ter vergelijking: terwijl in het 'katholieke' Ierland de invoering van het homohuwelijk min of meer sereen verliep, mede dankzij de burgerinspraak, kende het 'libertaire' Frankrijk in die tijd een jaar lang intense politieke onrust over precies hetzelfde onderwerp. Betogingen met meer dan 300.000 deelnemers trokken door de straten van Parijs. Daar was de burger niet aan het woord gelaten.

“De overeenkomsten tussen organisaties en samenlevingen blijken groot als het gaat om de opbrengst van machtsdeling”

KENMERKEN VAN SUCCESVOLLE MACHTSDELING

De overeenkomsten tussen organisaties en samenleving blijken groot als het gaat om sleutelfactoren die 'machtsdeling' tot een succes maken.

Samenstelling burgerpanel: een balans vinden tussen loting en zelfselectie

Elk beraadslagingsproject moet beslissen hoe het burgerpanel eruit zal zien. In een burgerpanel werk je altijd met een vertegenwoordiging. Door een zo breed mogelijke vertegenwoordiging van de samenleving is de kans het grootst dat je een vraagstuk van alle kanten kunt bekijken en dat het advies straks een groot draagvlak kent.

Als burgers zichzelf aanmelden, weet je zeker dat ze gemotiveerd en betrokken zullen zijn. Nadeel van zo'n zelfselectie is wel dat je voornamelijk mondige, hoogopgeleide, blanke mannen van boven de dertig krijgt, de zogenaamde 'professionele burgers'. Niet ideaal. Als de rekrutering per loting gebeurt, krijg je meer diversiteit, meer legitimiteit, maar ook meer onkosten: het samenstellen van een goede, representatieve steekproef is duur en de niet-vrijwillige deelnemers die je dan krijgt zullen minder voorkennis

hebben en kunnen sneller ten prooi vallen aan desinteresse. Zelfselectie verhoogt de efficiëntie, loting de legitimiteit. Soms wordt er geopteerd voor een tussenvorm: eerst loting gevolgd door zelfselectie, of eerst zelfselectie gevolgd door loting.

In organisaties zie je dat vertegenwoordiging in het organisatiebrede overleg ook tot stand komt op basis van zelfselectie (mensen geven aan interesse te hebben als vertegenwoordiger zitting te nemen in het overleg) en roulatie (de organisatie en/of het team spreken richtlijnen met elkaar over wat een wenselijk roulatie-ritme is).

Politici en 'de gewone burger' hebben gezamenlijk zitting in het burgerpanel

De keuze om politici en burgers samen te brengen tijdens het gehele proces van burgerinspraak is een bewuste: het bevordert een snelle toepassing van de besluiten en doet de koudwatervrees bij politici afnemen. Ook voorkom je zo dat partijpolitiek achteraf nog roet in het eten kan gooien als het op toepassing aankomt. Om te borgen dat de burgers goed vertegenwoordigd zijn, wordt gekozen voor een verhouding van minimaal 1 (politici) op 2 (burgers).

In organisaties bestaat het organisatiebrede overleg altijd uit een vertegenwoordiging van teams, experts en de lijn. Je hebt dan alle invalshoeken aan tafel, als ook alle type posities. Omdat er altijd meer medewerkers zijn dan bestuurders, komt het vaak voor dat de verhouding 1 (bestuurder) op 6 (medewerkers) of meer is. Zo kun je daadwerkelijk 'samen sturen - ieder vanuit z'n eigen rol'.

De media en de medeburger een heldere rol geven

Een goede verslaglegging zorgt ervoor dat de niet-aanwezige burgers goed en regelmatig geïnformeerd worden over wat er besproken is en hoe. Zo kunnen zij als mede-burgers kritisch mee blijven kijken, en invloed uitoefenen, bijvoorbeeld door het burgerpanel van advies te voorzien, of vragen mee te geven voor een volgend overleg. De media en journalistiek spelen een cruciale rol in het geïnformeerd houden van de bevolking, en social media biedt tevens een mooi platform om als mede-burger van de zijlijn actief betrokken te zijn.

In organisaties speelt ook het belang van goede verslaglegging van het organisatiebrede overleg. Zo borg je transparantie, en maak je inzichtelijk wat besproken en afgesproken is. Aan de hand van het verslag kan de teamvertegenwoordiger haar/zijn teamcollega's bijpraten en bespreken welke input of vraagstukken belangrijk zijn om mee te nemen naar het volgend overleg.

“De journalistiek en media spelen een cruciale rol: ze houden de mede-burger geïnformeerd en bieden een platform voor actieve betrokkenheid”

Het faciliteren middels ruimte, tijd en middelen

Burgerpanels kunnen alleen goed functioneren als ze op de juiste wijze gefaciliteerd worden: goede gespreksleiders, toegang tot relevante informatie en experts en tijd voor 'het goede gesprek' en goede voorbereiding. De overheid heeft een belangrijke rol in het creëren van deze randvoorwaarden. Zorgdragen voor een redelijke financiële vergoeding (vanwege het vrij moeten nemen van werk) en overnachtingsfaciliteiten (als men van ver moet komen) horen hier ook bij.

In organisaties vraagt deelname aan het organisatiebrede overleg met name tijd: tijd om voor te bereiden, te overleggen en terug te koppelen. Daarnaast is het belangrijk dat het overleg goed begeleid wordt en afspraken goed vastgelegd. Uren beschikbaar stellen (en deze ook benutten) voor deelname is in dit kader vaak het belangrijkste punt van aandacht in organisaties.

Inzichtelijk besluitvormingsproces + voortgangsbewaking

De grootste kans dat de aanbevelingen van een burgerpanel in een la verdwijnen, is als er onheldere of geen afspraken zijn over het besluitvormingsproces: wie heeft waar zeggenschap over, wat is ieders rol aan tafel, hoe wordt de voortgang bewaakt m.b.t. gemaakte afspraken. In verschillende experimenten met burgerparticipatie blijkt juist dit aspect onvoldoende geborgd. Helderheid over mandaat en de stappen om tot een besluit te komen zijn echter belangrijke voorwaarden voor succes.

In een goed-functionerend organisatiebreed overleg in organisaties is het helder wie uiteindelijk het besluit neemt en hoe dit plaatsvindt. Zo kan het zijn dat besluitvorming plaatsvindt op basis van consensus. Of op basis van 'meeste stemmen gelden'. Ook kan het zijn dat je als klankbord/adviseur het gesprek voert met 'vraagstukeigenaar', en dat deze persoon het definitieve besluit neemt. Voortgang wordt bewaakt door regelmatig met elkaar de lijst met openstaande acties door te nemen.

“Om te voorkomen dat de uitkomst van een burgerpanel in een la verdwijnt, zijn afspraken vooraf over ‘wie gaat waarover’ onontbeerlijk”

V – ‘Samen sturen’ als samenleving: hoe zetten we als Nederland onze volgende stappen?

“We hebben er meer dan honderd jaar over gedaan om deze maatschappij zo – centraal, top-down, verticaal- op te bouwen. Heel die manier van denken staat nu op zijn kop. We moeten dus een heleboel af- en bijleren” (Jan Rotmans, hoogleraar Transitie management, van Reybrouck, 2017)

DE HUIDIGE STAND VAN ZAKEN

Zowel het onderzoek van van Reybrouck als mijn eigen ervaringen in organisaties wijzen uit dat het direct en actief betrekken van ‘de gewone burger’ in het huidige tijdsgewricht nodig is om het vertrouwen in de democratie te herstellen en ervoor te zorgen dat het politieke debat weer in rustiger (en redelijker) vaarwater terecht komt. Wetenschappelijk onderzoek onderschrijft de positieve effecten van actieve burgerparticipatie, en laat zien dat we ons als samenleving nog volop in de experimenteerfase bevinden. Voor politici blijkt het uit handen geven van macht nog wel een hele stap. Ook burgers moeten wennen om tijd en ruimte te maken voor hun rol als actief burger.

Van Reybrouck stelt:

“Terwijl het maatschappelijk middenveld (vakbonden, werkgeversorganisaties, jeugdbewegingen, vrouwenorganisaties, etc) dikwijls positief staat tegenover meer burgerinspraak, stellen pers en politiek zich vaak veeleer schamper op. Komt dat doordat pers en politiek gewend zijn om als poortwachter van de publieke opinie te dienen en dat voorrecht niet graag uit handen geven? Dat speelt zeker mee. Doordat wie top-down werkt misschien sneller last heeft van wat bottom-up ontstaat? Het is niet uitgesloten. Maar er spelen nog andere factoren een rol. Politieke partijen zijn beducht voor hun kiezers. Dat veel burgers hun politici wantrouwen, is voldoende bekend, maar dat politici net zo goed hun burgers kunnen wantrouwen, blijft nieuw. Als politici collectief vinden dat de bevolking per definitie anders denkt dan zij, dan hoeft het niet te verbazen dat ze al bij voorbaat sceptisch staan tegenover inspraak. Ook de media hebben zo hun twijfels. Participatie-processen met gelote burgers passen slecht in het format van hedendaagse berichtgeving: het gaat traag, er zijn geen bekende koppen, geen grote conflicten. Parlementaire democratie is theater en levert soms heerlijke tv op, maar directe democratie kent weinig drama en laat zich moeilijk in een verhaal gieten.”

HET STAPPENPLAN VOOR NEDERLAND: EEN TWEESTAPS RAKET

Gezien dat we als democratie nog relatief weinig ervaring hebben met actieve burgerparticipatie, lijkt het mij zinvol om ‘klein’ te beginnen en meer ervaring op te doen. Een volgende stap kan dan zijn om te kijken hoe we ‘directe democratie’ structureler integreren in ons democratisch staatsbestel.

1. Klein beginnen: ervaring opdoen, vertrouwen opbouwen

Het voordeel van klein beginnen, is dat je overal kunt beginnen en daar waar er al enthousiasme is voor het idee van burgerberaadslaging. Belangrijk is dat we als burgers weet hebben van deze lokale initiatieven, en actief betrokken kunnen raken als we dat willen. Door de initiatieven goed te evalueren, kunnen we onze kennis over sleutelfactoren voor succes vergroten ... en zo steeds deskundiger vormgeven aan een versterking van onze Nederlandse democratie.

2. Al doende burgerparticipatie structureel inbedden in ons democratisch stelsel

Als we als samenleving gewend raken aan ‘actieve burgerparticipatie’ als een normaal onderdeel van ons democratisch proces, dan zal ook op natuurlijke wijze de vraag zich opdringen: kunnen we burgerparticipatie nog structureler verankeren in onze democratische staatsinrichting? Zou het bijvoorbeeld

een idee zijn om de Eerste Kamer te laten bestaan uit 'gewone burgers': burgers die middels loting daar een of twee jaar zitting in hebben? Van Reybrouck (2017) verwijst in dit kader naar het interessante pionierswerk van de Amerikaanse onderzoeker Terrill Bouricius, zelf ooit twintig jaar als politicus werkzaam geweest.

KLEIN BEGINNEN, ERVARING OPDOEN: EEN AANTAL MOGELIJKHEDEN

Klein beginnen betekent thematisch aan de slag gaan: rondom een specifiek vraagstuk actieve burgerparticipatie organiseren. Van belang is dat het een vraagstuk de gemoederen in de samenleving bezighoudt, een vraagstuk dat verschillende invalshoeken kent, en burgerberaadslaging een zinvolle insteek is. Hieronder schets ik een aantal mogelijkheden die zich lenen voor 'klein beginnen'.

Scenario 1: Het Buurtinitiatief

Een buurt wil graag in samenspraak met de lokale politiek een vraagstuk tot een goede oplossing brengen. Het betreft een vraagstuk wat de buurt niet zelfstandig tot een goed einde kan brengen; daarvoor ontbreekt het haar aan het benodigde mandaat of de benodigde middelen. Het krachten bundelen met de lokale overheid biedt die mogelijkheid wel. Voorbeelden van vraagstukken zijn: een nieuw te openen AZC, overlast door bedrijfsactiviteiten, veilige speelruimte voor kinderen.

Scenario 2: De gemeentelijke top 3

Een vertegenwoordiging van burgers en politici uit een bepaalde gemeente stellen de top 3 samen van de burgerparticipatie-agenda. De insteek is dat deze drie thema's in een tijdsbestek van maximaal twee jaar behandeld worden. Dit wil zeggen dat per thema een representatief burgerpanel wordt samengesteld, die na goed beraad met aanbevelingen komt, waarna tot definitieve besluitvorming wordt overgegaan. Een besluitvormingsproces waar ook 'de gewone burger' een rol in heeft. Voorbeelden van vraagstukken zijn: huisvesting voor jongeren, leegstand winkels, verkeersproblematiek, begrotingsbeleid, realiseren lokale klimaatdoelstellingen, toename daklozen.

Scenario 3: De landelijk top 3

In lijn met scenario 2 kun je ook op landelijk niveau 'burgerparticipatie' vormgeven. Voorbeelden van vraagstukken zijn: het pensioenstelsel, vluchtelingenbeleid, het zorgstelsel, de relatie Nederland-Europa, beleid m.b.t. veranderende bevolkingssamenstelling, realiseren landelijke klimaatdoelen, relatie overheid - bedrijfsleven.

EN NU: AAN DE SLAG! OP ZOEK NAAR MOEDIGE KOPLOPERS.

Graag zet ik hier mijn schouders onder. Vanuit mijn rol als organisatieadviseur wil ik actief bijdragen aan het zetten van volgende stappen, zoals ik ze zelf hierboven beschrijf. Dit artikel begon ik met aan te geven dat ik me ongerust maak over de verschraving van het politieke debat, over de onrust in onze samenleving. Het ontdekken van de parallel in mijn ervaringen als organisatieadviseur (hoe het herstellen van de machtsbalans een zichtbaar positieve effect heeft) en het werk van van Reybrouck (waarin zijn onderzoek aantoont dat in een samenleving zich een soortgelijk proces kan voltrekken) stemt me echter optimistisch en hoopvol. Graag kom ik in contact met mensen die concreet aan de slag willen met actieve burgerparticipatie. Dan kunnen we onze krachten bundelen.

“Eigenlijk gaat het om een heel natuurlijke, verdere ontwikkeling van de democratie: van stemrecht naar spreekrecht. Dat proces is even onvermijdelijk als de uitbreiding van het kiesrecht naar vrouwen een eeuw geleden: aanvankelijk controversieel, later de evidentie zelve” (van Reybrouck, 2017)

Bronnen

Handen en voeten aan teamondernemerschap, *Ineke Khalil*, Opleiding & Ontwikkeling magazine, mei 2018
Tegen Verkiezingen, *David van Reybrouck*, 2017
Teamondernemerschap - van Tob naar Top Teams, *Ineke Khalil*, 2013

© Ineke Khalil, mei 2019

www.burgersturing.nl